

Härdar och kokgropar från romersk järnålder

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 270 inför
husbyggnation inom Månsarp 1:186, Månsarps socken i
Jönköpings kommun, Jönköpings län

Härdar och kokgropar från romersk järnålder

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 270 inför husbyggnation inom
Månsarp 1:186, Månsarps socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län.

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	6
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	7
Resultat.....	8
Härd eller kokgrop?.....	8
Härdar.....	9
Kokgropar.....	13
Övriga anläggningar.....	15
En möjlig tolkning av området.....	15
Fynd.....	16
Sammanfattning.....	16
Åtgärdsförslag.....	16
Anläggningstabell.....	17
Administrativa uppgifter.....	18
Referenser.....	19
Tryckta källor.....	19
Arkiv.....	19

Bilagor

- Bilaga 1. Vedartsanalys
- Bilaga 2. ¹⁴C-analys

Inledning

I augusti 2014 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning av fornlämning 270, Månsarps socken i Jönköpings kommun. Fornlämningen innehöll boplatslämningar och förundersökningen omfattade cirka 7 200 m².

Beställare av uppdraget var Jönköpings kommun, Tekniska kontoret och anledningen till förundersökningen var kommunens planer på att bygga hus i området. Ansvarig för fält- och rapport var Anna Ödeén, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Målsättningen med förundersökningen var att utröna fornlämningens karaktär, datera samt avgränsa den. Eftersom det vid den föregående utredningen påträffades bland annat stolphål var avsikten att utöka de sökschaktade ytorna omkring dessa anläggningar för att se om det fanns fler stolphål och därmed också eventuellt spår av huskonstruktioner.

Förundersökningsytan sökschaktades med hjälp av grävmaskin. Matjorden avbanades etappvis ned till anläggningsnivå. De framkomna anläggningarna rensades fram för hand och mättes in digitalt med nätverks-RTK. Ett urval av anläggningarna, både från utredningen och förundersökningen, snittades sedan och dokumenterades genom ritning av profilen på millimeterpapper. I fem av anläggningarna (tre hårdar och två kokgropar) samlades kolprover in för vedart- och ¹⁴C-analys. Ett urval av anläggningarna fotograferades också digitalt. Även metalldetektor användes för att om möjligt fastställa från vilken tidsepok fornlämningen härstammade samt för att försöka finna spår av aktiviteter som till exempel smide.

FIGUR 2. Dokumentation av en hård pågår.

FIGUR 3. Maskinisten med hjulgrävaren banar av.

De sökschakt som grävdes på utredningen innehöll sammanlagt 18 anläggningar. Yterna som låg runt dessa öppnades sedan upp ytterligare under förundersökningen (FIGUR 5). Bedömningen gjordes att det var lättare att se exempelvis huskonstruktioner om större områden togs upp istället för att göra ensamliggande, smala schakt. En yta som motsvarade drygt 30% av förundersökningsytan totalavbanades.

Topografi

Förundersökningsområdet ligger i en västsluttning i öppen åkermark med vall som gröda (FIGUR 4). Närområdet består av kuperad omväxlande skogs- och åkermark och norr om undersökningsytan finns ett villaområde. Omkring 400 meter väster om fornlämningen rinner Tabergsåån i en dalgång.

Jordmånen på förundersökningsytan är sandig och platsen är därmed väl-dränerad. Berggrunden i området består av i huvudsak granit.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Månsarp är ett sockennamn och det nämns första gången i de skriftliga källorna år 1376 då det skrevs *Magnosathorpa sockn*. Socknen har övertagit namnet av en bebyggelse, *Magnusathorp* där förleden kommer från *Magnus* eller *Måns* och efterleden från *torp*, vilket betyder nybygge (Agertz 2008).

I närområdet runt fornlämning 270 Månsarps socken finns relativt få andra fornlämningar, men något fler som fått bedömningen övrig kulturhistorisk lämning (FIGUR 1). Nedan särskiljs inte lämningarnas status eftersom lagstiftningen runt dem nyligen har förändrats.

FIGUR 4. Förundersökningsområdet från nordöst.

Närmast den undersökta ytan och omkring 150 meter åt sydöst ligger fornlämning 157:1 som är en fyndplats. Där hittades två skafthålsyxor under 1930-talet och de vittnar om förhistorisk aktivitet i området. Enligt FMIS, fornminnesregistret, såldes yxorna till den dåvarande skolläraren i Månsarp.

Utmed Tabergsån, som rinner väster om förundersökningsytan, finns ett flertal lämningar som visar att man under långa tider utvunnit kraft ur vattendraget. Fornlämning 226 och 227 är uppgifter om kvarnar och fornlämning 248 är platsen för en kvarn enligt de historiska kartorna. Fornlämning 246 är en hyttlämning med slaggfyndighet, fornlämning 228 är uppgift om en sågkvarn och fornlämning 251 är uppgift om en bro. Dessutom finns ett flertal lämningar inom fornlämning 112:1–3 som är ett hyttområde med masugnsruin, plats för stångjärnshammare, dammvallar, slaggvarp med mera. I området finns också en minnessten över Måsarps södra masugn, fornlämning 111:1.

Cirka 600 meter norr om förundersökningsområdet ligger fornlämning 158:1 som är registrerad som fornlämningsliknande lämning och 200 meter nordväst om denna ligger fornlämning 124:1–2 som är en ödekyrkogård och grunden efter en kyrka.

Tidigare undersökningar

På fastigheterna Månsarp 1:69 och 1:186 genomfördes en utredning etapp 1 och 2, hösten 2013. Det var under denna som det i östra delen av utredningsområdet påträffades boplatslämningar och vilka sedan blev föremål för föreliggande förundersökning. I de västra delarna av området, i den skogsbevuxna delen, framkom däremot inga nya kultur- eller fornlämningar (Ödeén 2013).

Inom fornlämning 112:1, hyttområdet vid Tabergsån, gjordes en förundersökning 1994 i samband med att bron över ån skulle

byggas om (Nordman 1994). Vid schaktningen framkom slagg, skörbränd sten och kol.

År 2009 genomfördes en arkeologisk utredning som följdes av en förundersökning söder om det nu aktuella området, mot byn Hustomten (Hylén 2010). Under utredningen påträffades spår efter kolnings- och odlingsverksamhet.

Resultat

Under utredningen som gjordes hösten 2013 påträffades 18 anläggningar och under föreliggande förundersökning fann vi 10 anläggningar. Det ger sammanlagt 28 anläggningar på en yta av 7 200 m². Vi hade förhoppningar om att under förundersökningen kunna finna koncentrationer av härdar vilket kan visa på aktivitetsytor eller en förtätning av stolphål som kan visa spår av hus. Men den stora spridning av anläggningar som framkom under utredningen kvarstod även under förundersökningen (FIGUR 6).

Undantaget nedgrävningar har samtliga anläggningar snittats. Större delen av härdarna och kokgroparna har dokumenterats i profil och fem av dessa har provtagits för vedart- och ¹⁴C-analys. Resultatet av ¹⁴C-dateringarna anges med 2 sigmas sannolikhet. De fem provtagna anläggningarna beskrivs nedan.

Härd eller kokgrop?

Var går gränsen mellan härd och kokgrop? När man studerar undersökningsrapporter av dessa anläggningar kan man konstatera att kriterierna skiljer sig något åt från undersökning till undersökning och många gånger är gränserna flytande. Maria Petersson har i sin avhandling *Djurhållning och betesdrift. Djur, människor och landskap i Västra Östergötland under yngre bronsålder och äldre järnålder* ägnat två kapitel åt just härdar. Hur de är placerade på boplatser, om ensamliggande härdar, hur de är uppbyggda, vilken funktion de haft, med mera (Petersson 2006). Hennes forskning och de referenser hon använt sig av används här som en grund för diskussionen.

Härdar är ofta runda eller ovala, omkring 0,6 till 2 meter stora och nedgrävda i marken. I fyllningen har de kol, sot och ofta skärvsten. Deras funktion har framförallt varit att ge värme och ljus men de har också använts vid olika typer av aktiviteter där upphettning krävts.

Kokgropar anses ha varit mer använda för matlagning. De är djupare nedgrävda och fyllda med skärvig och skörbränd sten. Ibland har stenarna värmts upp i gropen, ibland i en härd intill. Mest vanligt är att de anläggningar som saknar kol eller har väldigt lite av det benämns kokgropar (Petersson 2006 och där anförd litteratur).

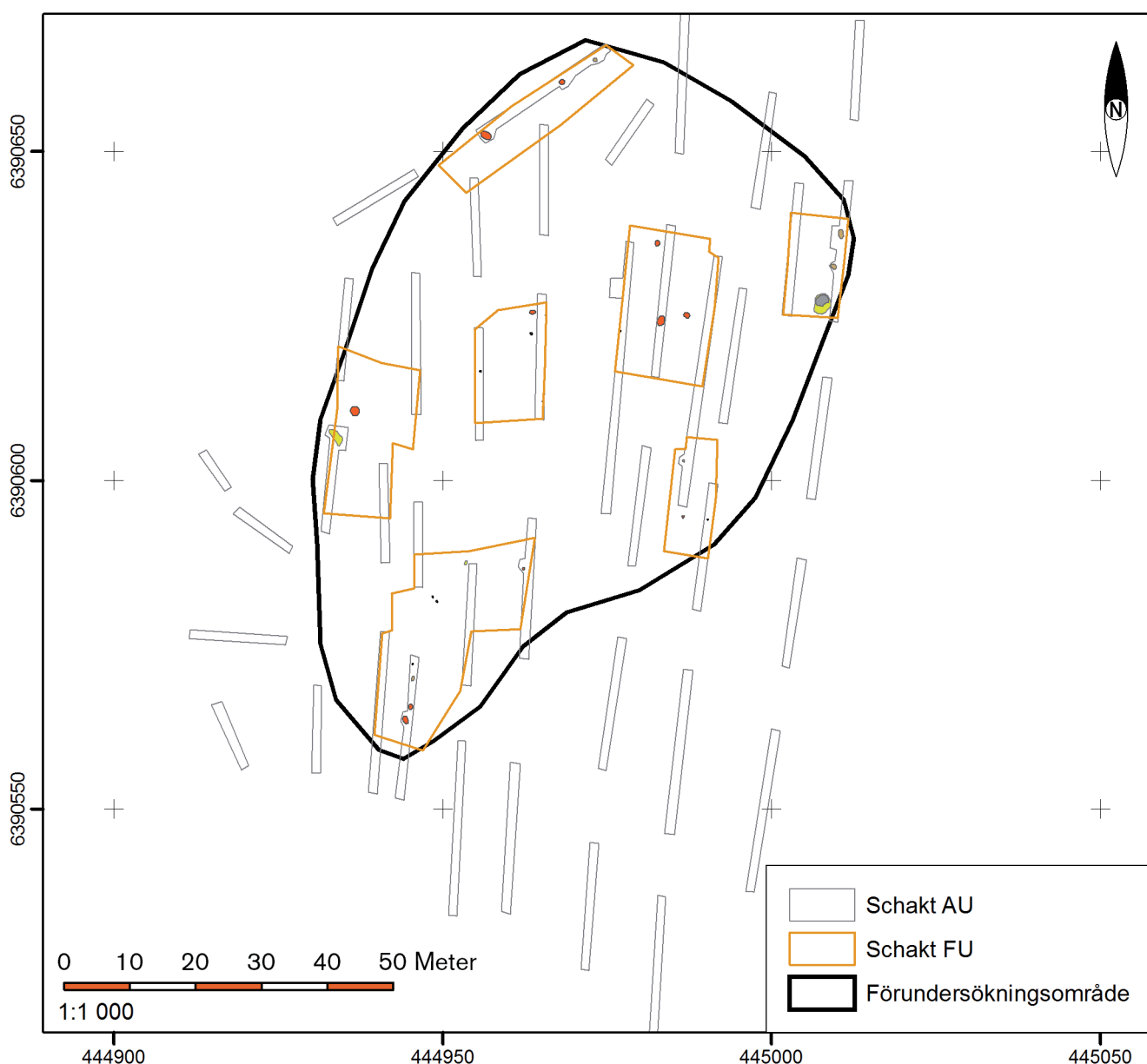
Under förundersökningen i Månsarp har de anläggningar som tolkats som kokgropar dels varit djupare, dels haft en annorlunda fyllning än övriga. De har förvisso innehållit kol eller linser av kol, men till största delen har de haft en brun, humös jordfyllning. De

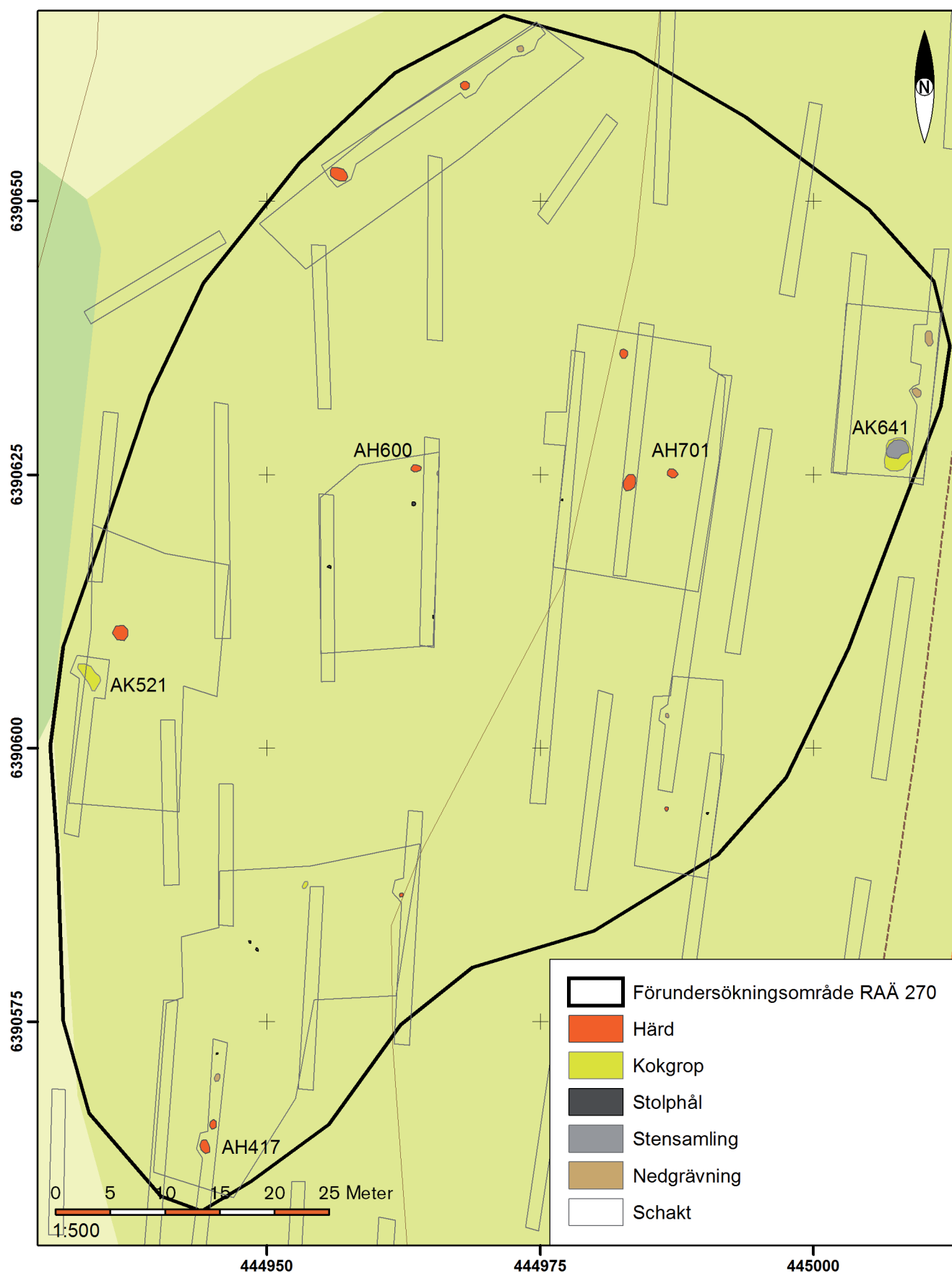
har också innehållit en riktigt tät packning av skörbränd sten. För närmare beskrivning, se nedan.

Härdar

Inom fornlämning 270 Måsarps socken har sammanlagt elva härdar schaktats fram under utredning och förundersökning. Övervägande del var av den typen som är vanliga när vi undersöker framförallt järnålderns boplatser: runda eller ovala, rejält svarta och sotiga och med skörbränd sten i fyllningen. Men några var också lite mindre till storleken och utan den karaktäristiska skörbrända stenen. Vi valde att provta båda av dessa härdtyper för att se om de som skilde sig åt morfologiskt också gjorde det tidsmässigt.

FIGUR 5. Fornlämning 270, Måsarps socken med utredningschakt och förundersökningsschakt.

FIGUR 6. Förundersökningsområdet med framkomna anläggningar. De som är provtagna och analyserade har anläggningsnummer utsatt.

En källkritisk aspekt i sammanhanget är var på området som en anläggning påträffades. Hela förundersökningsytan låg i en slutande, brukad åkermark och matjordslagrets tjocklek skiljde sig något åt mellan de olika ytorna. På höjden var matjordslagret cirka 0,25–0,3 meter tjockt medan det i de lägre delarna var 0,3–0,35 meter. Förhistoriska anläggningar tenderar att förvinna när ett område plöjs flitigt och därför kan man också ta med i beräkningen att anläggningarna som var placerade på höjden i förundersökningsområdet har blivit något mindre med åren.

Härd AH417

Härden schaktades fram under utredningen, den var något oval i plan och 1,2 x 0,8 meter stor i nord-sydlig riktning. Den innehöll skörbränd sten och hade en fyllning av fet, humös sand och rikligt med kol (FIGUR 7). Härden daterades till romersk järnålder eller 120–350 e.Kr. (Ua-49410). Vedartsanalysen visade att man eldat med ekved. Ved från ek är energirik och ger mycket glöd. Härden var också nedgrävd vilket tillsammans med den skörbrända stenen och valet av ved visar att man har velat behålla värmen i härden. Kanske har den använts för matlagning eller någon form av hantverk.

Härd AH600

Den här härden skiljde sig åt i förhållande till de övriga som undersöktes i Månsarp (FIGUR 8). Det ser stratigrafiskt ut som man först har haft en grop på platsen, som under en tid har legat öppen utifrån fyllningens utseende, sedan har man eldat i eller rättare sagt på denna grop. Gropen var drygt 0,4 meter djup och anläggningen var oval och 0,9 x 0,6 meter stor i plan. I den del där man har eldat fanns stora mängder kol och kvistar, även material som inte var helt förkolnat. Det fanns också några bitar bränd lera i härden. När analysresultaten kom från laboratoriet bekräftades det som vi hade

FIGUR 7. Härd AH417 i profil. Fotograferad från norr.

FIGUR 8. Härd AH600 i profil. Fotograferad från söder.

haft en misstanke om i fält, den här anläggningen var av betydligt yngre datum än de övriga som vi undersökte. Dateringen enligt ^{14}C -analysen var 1680–1940 e.Kr (Ua-49412) det vill säga historisk tid. Vedartsanalysen visade att man eldat med tall.

Härd AH701

Härd AH701 var jämförelsevis tunn, endast 0,1 meter djup, men låg också i den högre delen av förundersökningsområdet och kan därför vara delvis sönderplöjd (FIGUR 6 OCH 9). Härden var oval i plan och 1 x 0,8 meter stor. Den innehöll ingen skörbränd sten och daterades till romersk järnålder eller 130–400 e.Kr. (Ua-49414). Vedartsanalysen visar att man använt sig av al och hassel. Även om härden är något skadad har den förmodligen varit ytanlagd. Därför kan det röra sig om en härd som använts mer som ljus- eller värmekälla. Alen brinner lugnt och ger mycket glöd.

FIGUR 9. Härd 701 i profil. Fotograferad från söder.

FIGUR 10. Kokgrop AK521 i profil. Fotograferad från sydväst.

Kokgropar

Sammanlagt 3 anläggningar som har tolkats som kokgropar har påträffats under utredningen och förundersökningen inom forn-lämning 270. En av dessa, AK632, var nästintill stopphålsliknande i sin form men vi valde ändå att tolka den som en kokgrop på grund av den täta stenpackningen med en stor del skörbränd, sotig sten. Förutom den påträffades följande kokgropar:

Kokgrop AK521

Anläggningen var oregelbunden i plan och 2,9 x 1,3 meter i nordvästlig-sydöstlig riktning. Den var något djupare i östra delen (som ligger till höger på bilden), där fanns också mer kol i fyllningen (FIGUR 10). I hela kokgropen låg tätt med skörbränd, sotig sten och det fanns ingen klar gräns mellan den delen av anläggningen som innehöll mer kol och den andra; övergången mellan dessa var något flytande. Det kan vara så att man eldat i den kolrika delen av kokgropen och sedan flyttat den uppvärmda stenen.

Kolet i kokgropen kom från björk. Det är en vedart som ger hög värme och mycket glöd. Anläggningen daterades till romersk järnålder, 210–410 e.Kr. (Ua-49411).

Kokgrop AK641

Kokgropen AK641 skiljde sig något åt mot andra liknande anläggningar som vi brukar undersöka, mest på grund av att den var så stor, 3 x 2–2,4 meter i plan och som mest 0,7 meter djup. Även stenmaterialet i den var relativt stort med upp till 0,3 meter stora stenar, de flesta sotiga och skörbrända. Stenpackningen var koncentrerad i kokgropens norra del (FIGUR 11). När anläggningen hade snittats kunde vi se att den utgjordes av flera faser (FIGUR 12). I botten fanns omväxlande kollinser och den sandiga sterilen, vilket kan visa på att den har grävts om vid några tillfällen. Därefter kom ett koligt och

sotigt humöst lager, med skörbränd sten framförallt i norra delen (till vänster på bilden). Mot toppen av anläggningen avtog både kol och sot och den eldpåverkade stenen var koncentrerad till den norra delen. I detta övre lager har till synes anläggningen grävts ur vid något tillfälle och fyllts igen med ett mer jordfyllt material, utan sten. Det kunde också ses i plan (FIGUR 11). Anläggningen har en stratigrafi som visar att den brukats i omgångar och eventuellt legat öppen vid ett par tillfällen. Kolet som samlades in för provtagning låg centralt placerat i det lager som ej var omgrävt.

Vedarten i anläggningen var ek, en energirik ved som ger mycket glöd. Det förefaller rimligt med tanke på stenarna i anläggningen och vad som krävs för att hetta upp så pass stora stenar. Kolet daterades till 100–230 e.Kr. (Ua-49413). Kokgropar brukar framförallt tillskrivas ett användningsområde i samband med matlagning. Med den här anläggningens storlek kan kanske den tolkningen verka orimlig, men man får tänka sig att större djurstycken eller större mängd mat har tillretts.

FIGUR 11. Kokgrop AK641 i plan. Fotograferad från söder.

Övriga anläggningar

Under utredningen framkom sex nedgrävningar eller gropar inom undersökningsytan. Dessa har inte undersökts närmare eller provtagits. Det påträffades heller inga fynd vid framrensning av anläggningarna som kunde ge en indikation från vilken tidsperiod de kom.

Dessutom har åtta stolphål grävts fram under utredning och förundersökning. Ytorna runt stolphålen har öppnats upp för att utröna om det kunde röra sig om tak- eller väggbärande stolphål som hörde till huskonstruktioner, men inga sådana kunde ses. För att säkerställa att det rörde sig om stolphål och inte till exempel stenlyft har ett antal av anläggningarna snittats. Storleken i plan på nedgrävningar och stolphål anges i anläggningstabellen (FIGUR 13).

En möjlig tolkning av området

De förhistoriska anläggningarna fick en sammanhållen datering till senare delen av romersk järnålder. Räknar man med en något högre egenålder på eken i härden AH417 och kokgruppen AK641 snävas dateringarna in ännu något mer. Det här är alltså en plats som använts ett par hundra år efter Kristi födelse. Inga strukturer

FIGUR 12. Kokgrop AK641 i profil. Fotograferad från väster.

av anläggningar som visar på huskonstruktioner påträffades inom ytan men det är möjligt att de finns i närområdet. Det som framkom under de arkeologiska undersökningarna är boplatslämningar, men området ger ändå inte skenet av att vara en traditionell förhistorisk boplat. Vi kan också vara i utkanten av en och eventuellt ligger husen något högre upp, öster om den undersökta ytan eller norr om, där det i dag är villabebyggelse (FIGUR 1).

Analyssvaren visar ändå att det är en plats som man har återvänt till under ett par hundra år, den har ett antal anläggningar som kan kopplas samman med matlagning varav en, kokgropen AK641 är större än normalt. En tolkning av den här ytan är att det rör sig om en samlingplats, där man tillrett någon form av måltider. Det behöver inte röra sig om kult eller ritualer utan mer om en social samlingsplats som har med kontakter, handel eller hantverk att göra.

Fynd

Inga fynd tillvaratogs i samband med förundersökningen.

Sammanfattning

I samband med en arkeologisk utredning hösten 2013 påträffades förhistoriska boplatslämningar inom fastigheten Månsarp 1:186 i Månsarps socken. Då Jönköpings kommun planerar att bygga bostäder i området gjordes en förundersökning ett år senare, 2014.

Området sökschaktades och förutom de 18 anläggningar som framkom under utredningen påträffades nu ytterligare 10 anläggningar: fem härdar, tre stolphål och två kokgropar. Anläggningarna låg spridda över området och inga huskonstruktioner kunde konstateras. Anläggningarna daterades till romersk järnålder eller 100–410 e.Kr. En av härdarna fick en datering i historisk tid.

Åtgärdsförslag

De arkeologiska insatser som gjordes inom förundersökningsområdet och fornlämning 270, Månsarps socken kunde inte fastställa spåren av en varaktig boplat eller huskonstruktioner. Övervägande del av de framkomna förhistoriska anläggningarna har undersökts och dokumenterats inom ramen för förundersökningen. Vi anser därför inte att fler antikvariska insatser krävs inom förundersökningsområdet.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslaget.

Anläggningstabell

Anl nr	Lämningstyp	Beskrivning
217	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, oval i plan 1,4 x 0,7 m (N-S)
227	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, oval i plan 1 x 0,7 m (NV-SÖ)
260	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,2 m i diam
287	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, rund i plan 0,35 m i diam
302	Härd	Oval i plan 1,7 x 1 m (N-S). Skålformad bottenprofil 0,12 m djup med fyllning av mörkbrun, sandig, humus med sot och kol. Rikligt med skörbränd sten 0,05–0,15 m stora. Enstaka små bitar bränd lera och bränt ben.
332	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,2 m i diam
347	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,2 m i diam
354	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, synlig i schaktkanten. 0,4 x 0,2 m (N-S)
367	Härd	Något oval i plan 0,45 x 0,35 m (Ö-V)
390	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,3 m i diam
417	Härd	Oval i plan 1,2 x 0,8 m (NV-SÖ). Plan bottenprofil 0,16 m djup med fyllning av fet, humös sand med rikligt av kol. Något skörbränd sten 0,05–0,3 m stora. Vedarten: ek. ¹⁴ C-analys: 120–350 e.Kr. (Ua-49410).
426	Härd	Stenfylld, något oval i plan 0,8 x 0,6 m (N-S).
434	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, oval i plan 0,7 x 0,4 m (N-S)
441	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,15 m i diam
487	Härd	Stenfylld, oval i plan 1,7 x 1,1 m (Ö-V). Oregelbunden bottenprofil och 0,28 m djup. Fyllning i två lager: i toppen brun, humös sand med inslag av sot. I botten brunsvart, humös sand med mycket kol och sot. Rikligt med skörbränd sten i båda lagren 0,05–0,3 m stora. Mest stora stenar i den norra delen.
497	Härd	Stenfylld, något oval i plan 0,9 x 0,7 m (N-S). Skålformad bottenprofil och 0,24 m djup. Fyllning i två lager: i toppen brun, humös sand med inslag av kol och sot. Centralt i botten svart, humös sand med mycket kol och sot. Skörbränd sten i båda lagren 0,08–0,2 m stora.
505	Boplatslämning, övrig	Nedgrävning, rund i plan 0,6 m i diam
521	Kokgrop	Oval till oregelbunden i plan 2,9 x 1,3 m (NV-SÖ). Skålformad bottenprofil. I anläggningens östra del är den djupast och 0,34 m, där finns också ett mörkbrunt till svart, koligt, humöst lager. I västra delen är den något grundare, 0,28 m och har ett brunt humöst lager med enstaka kolbitar. I hela anläggningen finns tätt packad skörbränd sten 0,05–0,2 m stora. Vedart: björk. ¹⁴ C-analys: 210–410 e.Kr. (Ua-49411).
600	Härd	Oval i plan 0,9 x 0,6 m (Ö-V). Oregelbunden bottenprofil och 0,42 m djup. Fyllning i två lager: i toppen svart, sotigt kollager med stora kolbitar och kvistar, även inte helt utbrända träbitar. Även enstaka bitar bränd lera finns i detta lager. I botten fet något sandig humus. Lagret i botten är något flammigt vilket kan tyda på att gropen legat öppen. Enstaka större kolbitar även i detta lager. Vedart: tall. ¹⁴ C-analys: 1680–1940 e.Kr. (Ua-49412).
609	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,36 m i diam
617	Boplatslämning, övrig	Stolphål, ovalt i plan 0,35 x 0,2 m (N-S)
625	Boplatslämning, övrig	Stolphål, runt i plan 0,2 m i diam
632	Kokgrop	Oval i plan 0,7 x 0,4 m. U-formad bottenprofil och 0,3 m djup. Fyllning av brun humus med enstaka mindre kolbitar. Rikligt med skörbränd sten 0,05–0,015 m stora.
641	Kokgrop	Oval i plan 3 x 2–2,4 m (N-S). Skålformad bottenprofil och som djupast 0,7 m. I anläggningen finns tre lager: överst i toppen är brun, humös sand med inslag av kolbitar och sot. Under detta ligger ett brunsvart humöst sandigt lager med mycket kol och sot. I botten av anläggningen är omväxlande kollinser med steril mark. Den sotiga och skörbrända stenen, som är 0,05–0,3 m stor, är koncentrerad till anläggningens norra del. Vedart: ek. ¹⁴ C-analys: 100–230 e.Kr (Ua-49413).
694	Härd	Rund i plan och 0,85 m i diam. Plan bottenprofil och 0,12 m djup. Fyllning framförallt av svart, sandig humus med kol och sot. I denna finns linser med brun sandig humus och enstaka kolbitar.
701	Härd	Oval i plan 1 x 0,8 m (Ö-V). Plan bottenprofil och 0,1 m djup. Fyllning av sotig och kolig humus. Stenarna i anläggning är ej skörbrända och tolkas som naturliga. Vedart: al och hassel. ¹⁴ C-analys: 130–400 e.Kr. (Ua-49414).
731	Härd	Rund i plan och 1,3 m i diam. Skålformad bottenprofil och 0,2 m djup. I anläggningen finns två lager: i toppen brun, sandig humus med inslag av kol. I botten ett svart, fett lager med mycket kol och sot.
745	Härd	Rund i plan och 0,35 m i diam. Innehåller skörbränd sten och kol.

FIGUR 13. Tabell med framkomna anläggningar, både från utredningen (Anl.nr.217–521) och förundersökningen (Anl.nr. 600–745).

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-7338-2013
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2014-06-02
 Jönköpings läns museums dnr: 323/2013
 Beställare: Jönköpings kommun, Tekniska
 kontoret
 Fält- och rapportansvarig: Anna Ödeén
 Fältpersonal: Jan Borg och Anna Ödeén
 Fältarbetstid: 2014-08-13–2014-08-19
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Jönköpings kommun
 Socken: Måsarps socken
 Fastighetsbeteckning: Måsarps 1:186
 Belägenhet: 63E 9eS
 Koordinater: N:6390557 E:444943
 Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
 Undersökningsyta: 7 200 m²
 Fornlämningsnummer: RAÄ 270
 Fornlämningstyp: Boplats
 Tidsperiod: Romersk järnålder
 Tidigare undersökningar: Dnr 188/2013

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. *Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kultrbilder 2008.* Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXXVII. Jönköping.
- Hylén, H. 2009. *Triangelspår vid Månsarp. Arkeologisk utredning inför nytt triangelspår vid Månsarp inom fastigheterna Hustomten 1:2, 1:3, Röshult 1:4 och 1:15 m.fl. Måsarps socken, Jönköpings kommun.* Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2009:94. Jönköping.
- Nordman, A-M. 1994. *Bro över Tabergså. Arkeologisk förundersökning av RAA 251 och 112 inför nybyggnation av bro vid Måsarps masugn. Måsarps socken, Jönköpings kommun.* Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2012:6. Jönköping.
- Petersson, M. 2006. *Djurhållning och betesdrift. Djur, människor och landskap i Västra Östergötland under yngre bronsålder och äldre järnålder.* Uppsala universitet och Riksantikvarieämbetet. Linköping.
- Ödeén, A. 2013. *Månsarp 1:69 och 1:186. Arkeologisk utredning inför husbyggnation, Måsarps socken I Jönköpings kommun, Jönköpings län.* Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2013:38. Jönköping.

Arkiv

- Jönköpings läns museum.
- Uppdragsregistret.* Databas över arkeologiska uppdrag i Jönköpings län.
- F-Topo.* Databas över ortnamn i Jönköpings län.
- Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, FMIS, Fornsök: <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>.

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1469

2014-09-02

Vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Månsarp sn. Raä 270.

Uppdragsgivare: Anna Ödeén/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar fem kolprover från förundersökningen av ett område med boplatsslämnningar.

Proverna innehåller kol från fem trädslag, al, björk, ek, hassel och tall.

Proverna från AH 701 och AK 521 bör ge tillförlitliga dateringar medan de tre andra kan ge högre egenålder vilket får tas med vid bedömning av dateringsresultaten.

Al, ek och björk är energirika trädslag som brinner lugnt och ger mycket glöd. Tall brinner snabbare, häftigare och ger inte lika mycket glöd.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
AH 701	1	Härd	3,7g	3,1g 3 bitar	Al 1 bit Hassel 2 bitar	Hassel 372mg	
AK 641	1	Kokgrop	<0,1g	<0,1g 1 bit	Ek 1 bit	Ek 7mg	
AH 600		Härd	6,9g	6,4g 2 bitar	Tall 2 bitar	Tall 147mg	
AK 521		Kokgrop	0,4g	0,1g 1 bit	Björk 1 bit	Björk 18mg	
AH 417		Härd	7,2g	6,1g 25 bitar	Ek 25 bitar	Ek 285mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	<i>Alnus sp.</i> <i>Alnus incana</i> <i>Alnus glutinosa</i>	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt och ger mycket glöd.	Klibbalen kom söderifrån ca 5000 f.Kr. Gråalen vandrar in norrifrån ett par tusen år senare
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljor dar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Hassel	<i>Corylus avellana</i>	60 år	Ganska krävande på jordmån. Vill gärna ha ljus men tål beskuggning tex i ekskog	Bildar lätt långa raka sega spön som använts till korgar och tunnband	Vanligt träd på lövängar
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover.

UPPSALA
UNIVERSITET

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Angströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Uppsala 2014-10-17

Anna Ödeén
Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 JÖNKÖPING

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Dnr 323/13, RAÄ 270, Måsarps socken, Jönköpings kommun, Småland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

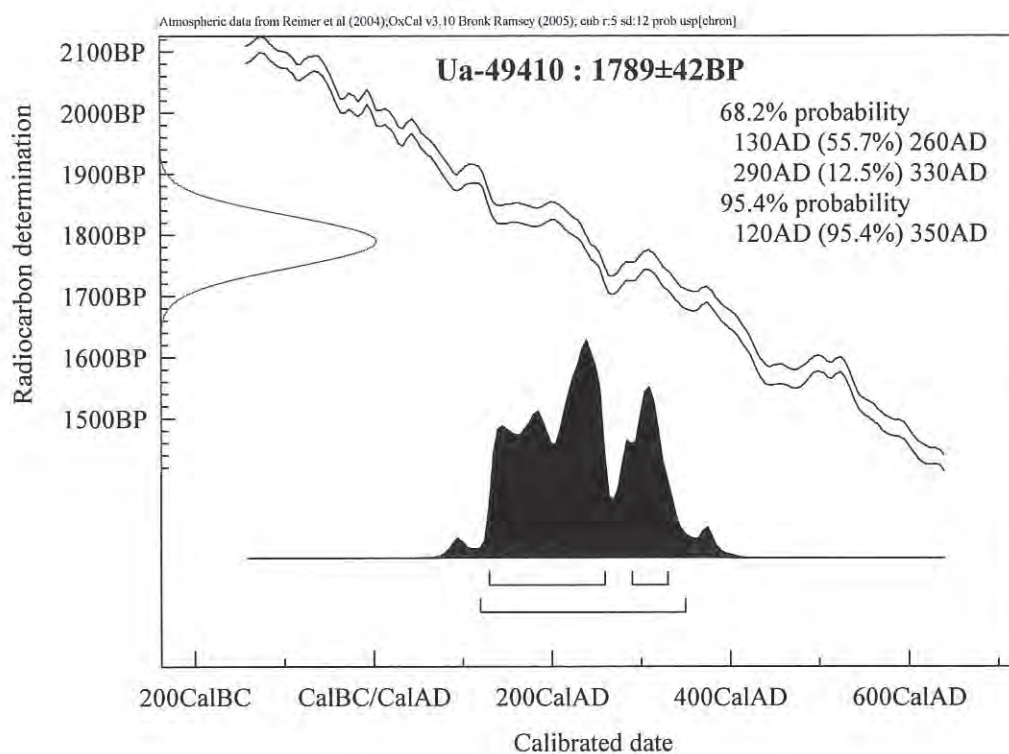
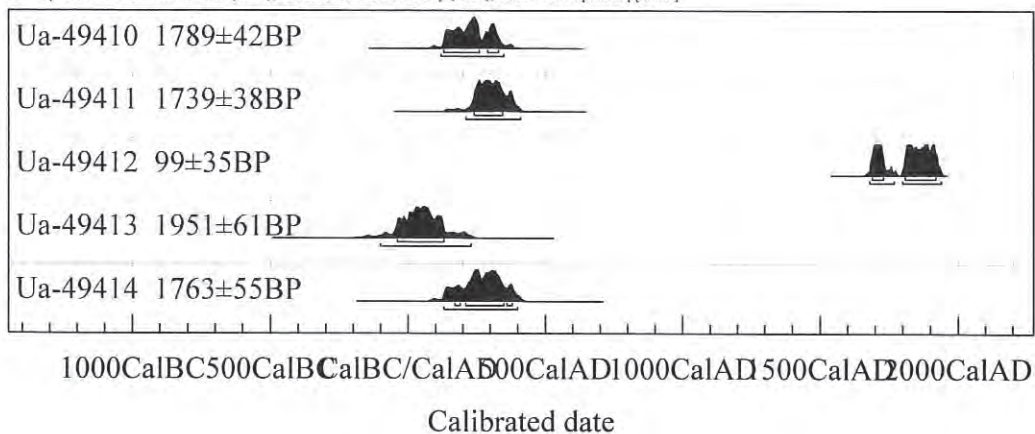
RESULTAT

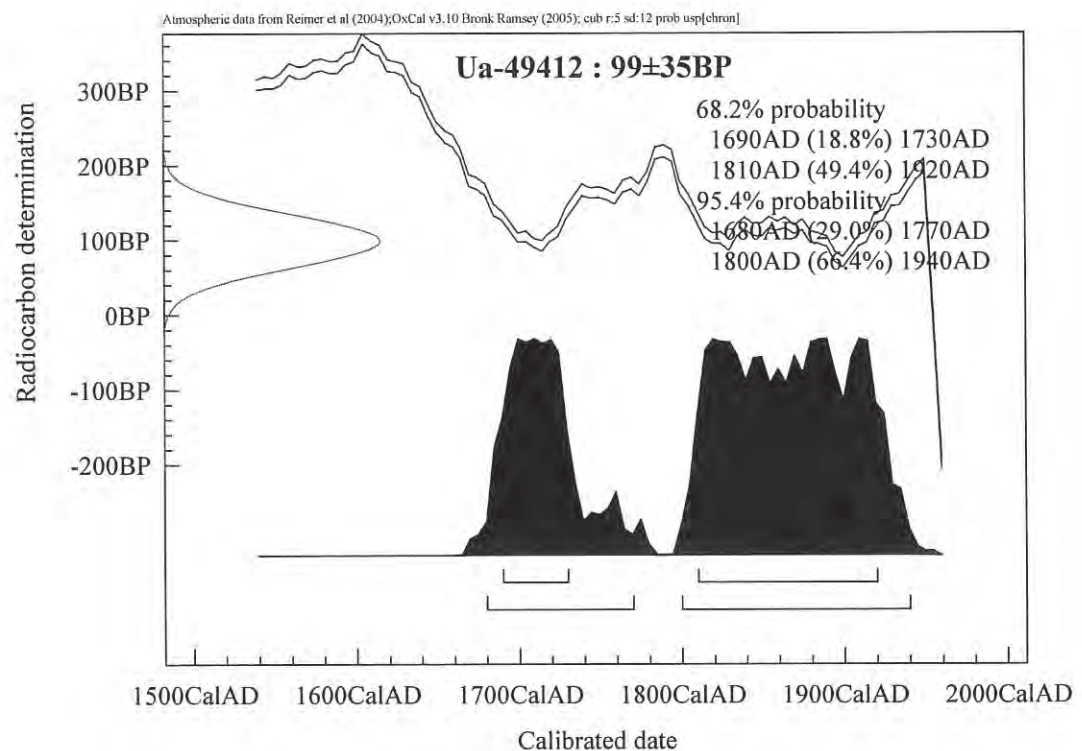
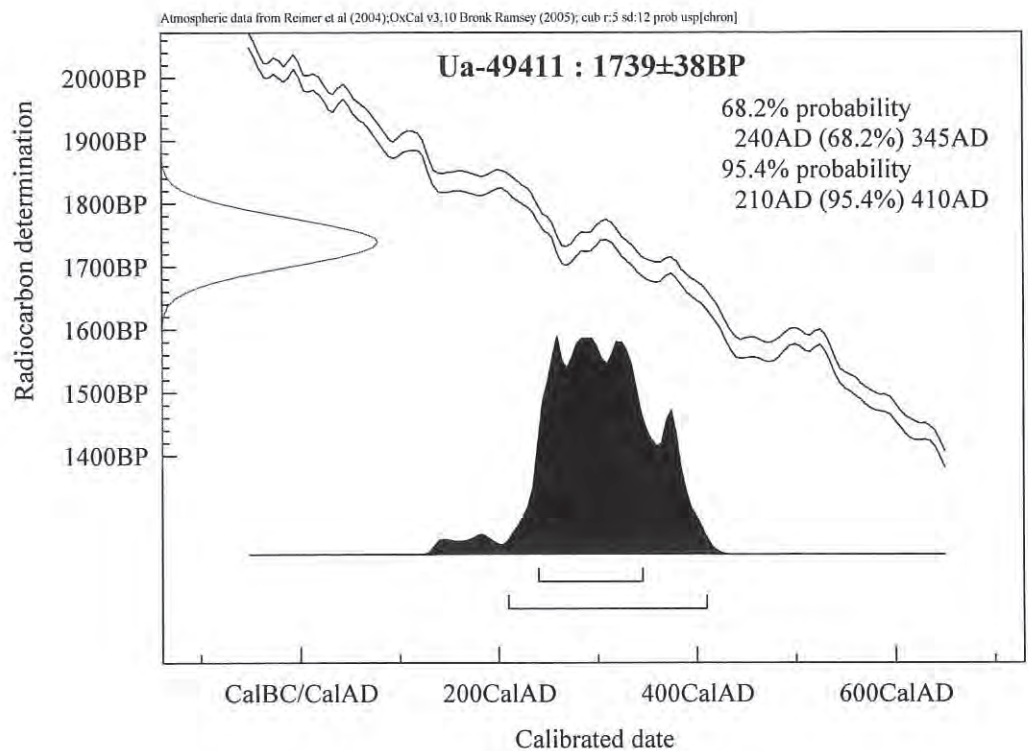
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-49410	AH 417	-27,0	1 789 ± 42
Ua-49411	AK 521	-25,9	1 739 ± 38
Ua-49412	AH 600	-25,4	99 ± 35
Ua-49413	AK 641	-24,0	1 951 ± 61
Ua-49414	AH 701	-23,0	1 763 ± 55

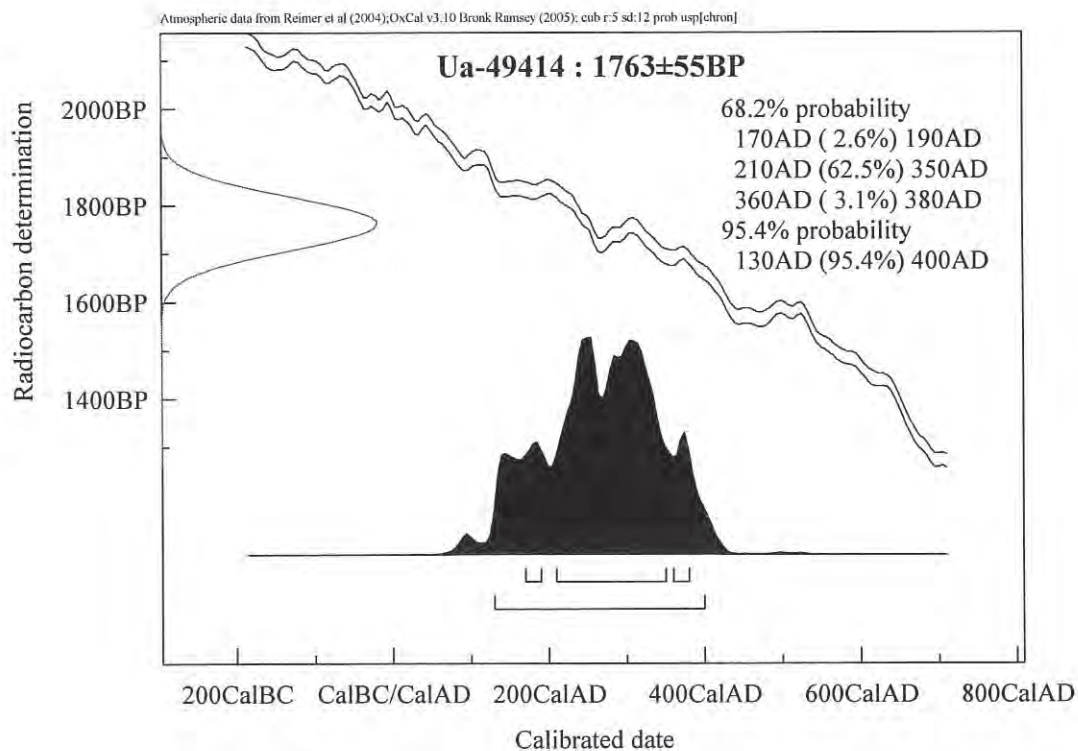
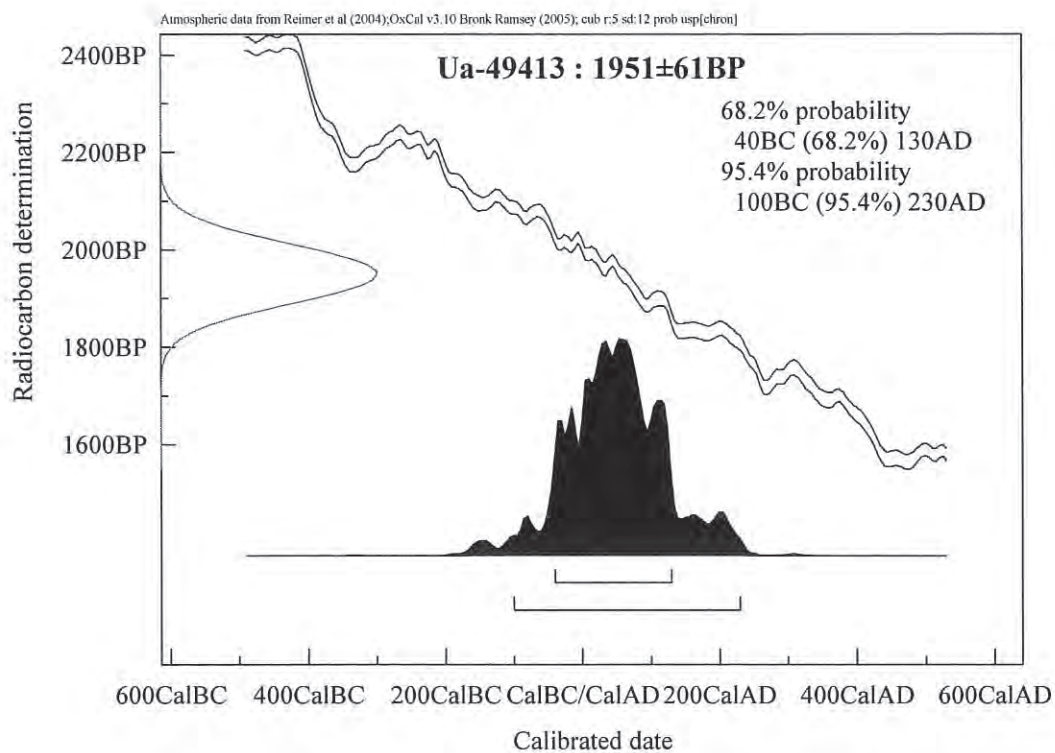
Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson

Atmospheric data from Reimer et al (2004); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Intill ett område med villabebyggelse i Månsarp har spår av järnålderns människors hittats. Spåren är härdar och kokgropar som har använts för tillredning av mat och de är nästan 2000 år gamla. Nu planeras husbyggnation i området. Kanske kommer dagens trädgårdsgrillar att användas i området på nästan samma sätt som järnålderns härdar?